

A forgotten Hungarian royal dynasty: the Szapolyais, edited by Pál Fodor, Szabolcs Varga, Research Centre for the Humanities, Budapest, 2020, 362 p.

Cartea de față reprezintă o culegere de 15 studii referitoare la epoca familiei Szapolyai și a rolului deținut de această familie în istoria Ungariei medievale și moderne timpurii. Varianta engleză a apărut în paralel cu cea în maghiară, fiind publicate, așadar, două ediții, atât pentru publicul intern cât și pentru cei care nu sunt familiarizați cu limba maghiară. Așa cum reiese încă din titlu, s-a dorit o reevaluare și o readucere în prim plan a unei familii domnitoare ce marcat istoria Ungariei și Transilvaniei pentru circa un secol, o dinastie care, pentru mulți dintre istorici, nu a făcut obiectul unei cercetări aprofundate. Volumul, care se deschide cu o introducere semnată de Pál Fodor și Szabolcs Varga, reunește studiile unora dintre cei mai buni tineri istorici maghiari, fie că este vorba de medievști sau de cei interesați de istoria secolului al XVI-lea. Sunt abordate o serie de teme ce pun în lumină aspecte mai puțin cunoscute sau doar arareori discutate de către istorici care au studiat familia Szapolyai sau contextul epocii sau a spațiului în care această dinastie a trăit și asupra căreora și-a pus amprenta. Astfel, în studiul lui Tibor Neumann sunt (re)analizate originile familiei Szapolyai, fără îndoială sud-slave, alianțele matrimoniale și cariera celor doi fii ai voievodului de origine obscură Ladislau (László) – Emeric (Imre) și Ștefan (István) – care într-un răstimp scurt au reușit să ajungă la cele mai înalte demnități din regat, acelea de guvernator și palatin. Cu toate că s-a presupus în istoriografia maghiară o înrudire între frații Szapolyai și familia Huniazilor, nicio dovadă concludentă nu a putut fi identificată în acest sens. Următorul studiu, aparținând aceluiași Tibor Neumann și lui Szabolcs Varga, se apleacă asupra reprezentărilor de putere a familiei Szapolyai și a mecanismelor prin care membrii familiei au reușit să își construiască imaginea în societate și să o reflecte la nivelul autorității politice. István Kenyeres face o analiză interesantă asupra domeniilor deținute de familie anterior momentului Mohács și asupra modului în care aceste enorme proprietăți din întreg regatul au fost coagulate. Dacă pe la mijlocul secolului al XV-lea numele Szapolyai era aproape necunoscut, la începutul veacului următor, din punct de vedere al averii, familia ajunsese să fie printre cele mai bogate din Ungaria, fiind depășită doar de către Ioan Corvin, ultimul reprezentat al Hunedoreștilor. O altă cercetare care abordează epoca medievală (până la bătălia de la Mohács – 1526) îi aparține lui Norbert Tóth, cel care reușește să surprindă foarte bine felul în care voievodul Ioan Szapolyai s-a implicat în lupta antiotomană. În ciuda unor mai vechi opinii istoriografice care îl indicau pe Szapolyai drept vinovatul major pentru dezastrul din 1526, se poate observa că implicarea sa în campaniile antiotomane a fost una deosebit de

activă, iar succesul unul demonstrat de faptul că pe parcursul voievodatului său niciun raid otoman nu a reușit să atingă teritoriul Transilvaniei.

Istoriei familiei Szapolyai în epoca de după bătălia de la Mohács și a moștenirii rămase în urma sa constituie tema ultimelor unsprezece studii cuprinse în volumul de față. Pál Fodor și Teréz Oborni dedică pagini consistente politicii externe a regatului maghiar în epoca Szapolyai, regat ce a constituit mărul discordiei între marile puteri ale momentului: Imperiul habsburgic și cel Otoman. Cu toată presiunea venită dinspre cei doi competitori majori din spațiul central european, familia Szapolyai a reușit să conserve autonomia spațiului estic al fost regat ungar și să contribuie la nașterea noului stat transilvănean. Articolul lui Péter Kasza privind manevrele diplomatice ale regelui Ioan Szapolyai vine în continuarea firească a materialului prezentat anterior. Sunt evidențiate eforturile noului rege de a se impune în plan politic în confruntarea cu Ferdinand de Habsburg, fiind evidențiate momentele cheie din aceste relații, care au oscilat între diplomație și conflict armat.

După studiile dedicate politicii externe, volumul conține un grupaj de analize ce urmăresc diverse aspecte privind politica internă sau cea de familie dusă de membrii Szapolyai. În acest sens se remarcă contribuțiile lui István H. Németh și Emőke Gálfi. Primul discută cadrul general al politicii urbane a regelui Ioan, unde este adus în discuție rolul primului rege din familia Szapolyai în gestionarea rețelei de orașe din Ungaria prin controlul impus centrelor urbane, prin politica de taxe sau implicarea în politicile comerciale ale acestora. Cea de-a doua contribuție se focalizează asupra spațiului Transilvaniei, mai exact urmărește legăturile aceluiași rege cu orașele din Ardeal. Se poate observa că politica lui Szapolyai vis-a-vis de centrele urbane transilvănene a fost subsumată evenimentelor politice ale vremii, în special în perioada conflictului deschis cu Ferdinand de la finalul deceniului al treilea al secolului al XVI-lea. O abordare interesantă o regăsim în studiul lui János B. Szabó, care studiază una din bazele puterii familiei Szapolyai, și anume armata. Dincolo de o rețea de familiari bine pusă la punct și de trupele provenite banderile nobiliare, din comitate, zonele săsești sau secuiești, familia de origine sud-slavă, în perioada cât a condus destinele Ungariei și ale Transilvaniei, a reușit să constituie o armată regulată gata de luptă, întărită prin prezența auxiliarilor și mercenarilor poloni, italieni, spanioli sau chiar turci. Următoarele trei studii, scrise de către Zoltán Csepregi, Pál Ács și Péter Kasza discută contextul cultural și religios al epocii Szapolyai în Ungaria și Transilvania. Primul autor analizează literatura religioasă și Reforma în teritoriile dominate de familie, concentrându-se pe succesul evident al răspândirii idelilor reformate în Transilvania la mijlocul secolului al XVI-lea. Ceilalți doi istorici tratează uzanța limbilor latină și vernaculară în literatura din epoca familiei Szapolyai, prin intermediul operelor

literare fiind surprinse efervescenta umanistă și circulația ideilor în anumite medii din Ungaria și Transilvania, dar și impactul lor la nivelul intelectualilor vremii. Foarte interesantă se dovedește a fi investigația Olsolyei Bubryák asupra moștenirii Szapolyai, unde aduce în discuție un aspect de viață material reprezentat de pisese de valoare ce erau parte din averea deținută de diverșii membrii ai familiei. Sunt trecute în revistă o serie de piese reprezentative, proveniența și importanța lor pentru familie, dar și modul în care această avere a ajuns să se disperseze după dispariția lui Ioan Sigismund în anul 1571. Szabolcs Varga revine în cadrul volumului prin intermediul unui studiu în care încearcă să surprindă felul în care familia a fost percepută și menționată în dicere opere din secolul al XVI-lea și până în prezent. Sunt analizate atât operele scriitorilor contemporani familiei, cât și informațiile cuprinse în scrierile istoricilor, care, într-o formă sau alta, s-au aplecat asupra destinului acesteia. Cu toate că există diverse abordări în privința istoriei familiei Szapolyai, cu foarte puține excepții e vorba de cercetări marginale, care mai întotdeauna au evidențiat o percepție negativă a istoricilor. În fine, ultimul studiu din volume reprezintă de contribuția colectivă a lui Péter Kasza, Teréz Oborni și Szabolcs Varga. Cei trei istorici își concentrează efortul în descifrarea mecanismelor și relațiilor de putere din epocă prin intermediul reliefării susținătorilor familiei, adevărați stâlpi ai puterii regale. Este vorba de principalii suporteri a regelui Ioan Szapolyai, cei care ulterior au avut un rol important în construcția noului stat transilvănean. În acest context sunt analizate personajele influente ale epocii, carierele lor și relația cu familia domnitoare: Ștefan Werbőczy, Petru Petrovics, George Martinuzzi și Ștefan Brodarics. Nu poate fi lăsat la o parte faptul că această carte a apărut în condiții grafice excelente, iar traducerea materialelor în limba engleză a beneficiat de corecturile lui vorbitor nativ, ceea ce a dat o unitate lingvistică întregului volum. Un indice al numelor de persoane și un altul toponimic oferă cititorului o identificare rapidă a celor mai importante personaje și locurilor de care este interesat.

În concluzie, deși contribuțiile cuprinse în volum sunt diverse, reușesc să aducă în prim plan o multitudine de aspecte legate atât de familia Szapolyai cât și de epoca pe care au marcat-o, oferind o nouă înțelegere asupra unor aspecte mai puțin studiate și, fără îndoială, deschizând drumul spre investigații ulterioare asupra temei respective.

Adrian Magina